

УДК 821.111(73).09:81'42

ВОЛОДАРСЬКА Маргарита

КОНЦЕПТ ДИТИНИ В ЛІТЕРАТУРІ РОМАНТИЗМУ США: СПЕЦИФІКА НАУКОВОЇ РЕЦЕПЦІЇ

Стаття є спробою систематизування підходів до проблеми відтворення концепту дитини в художній літературі США. Розглянуто два основні вектори наукових пошуків: вивчення образу дитини як філософського конструкту з метою отримання знань про національний менталітет; виявлення впливу художніх репрезентацій дітей на маленького реципієнта. В контексті першого підходу висвітлено основні тенденції перегляду романтичної концепції дитини / дитинства сучасною критикою. В контексті другого — акцентовано необхідність врахування дитинно-орієнтованого дискурсу при розкритті національно-маркованого концепту «дитина».

Ключові слова: концепт, образ дитини, США, романтизм, література для дітей.

DOI: 10.18372/2520-6818.39.13729

Вступ. Поняття «дитина» завжди було метафоричним синонімом американської нації. Компонент «національна ідентичність» з часів започаткування перших колоній входить до складу аналізованого концепту і постійно еволюціонує, набуваючи особливої конотації у добу романтизму.

Однак, попри стабільність інтересів американських науковців (Davis, 2007; Gravit, 2000; Smith, 2002 та ін.) до «колискового» етапу власної літератури, широке коло досліджень значно звужується, коли йдеться про дитячий фактор у романтизмі США. Ще на початку 1990-х М. Харст підкреслювала недостатню розробленість теми американською літературознавчою школою (Hurst, 1990). Через 30 років після появи відомої соціологічної розвідки Ф. Арієса (Aries, 1962) та ініційованого цією працею підвищеного міждисциплінарного інтересу до дитини, лінгвіст налічувала лише шість фундаментальних джерел з дитячої проблематики (за винятком поодиноких статей А. Казіна (Kazin, 1964), Д. Гіллорі (Guillory, 1978), Л. Оггела (Oggel, 1979), А. Тренскі (Trensky, 1973) та чисельних інтерпретацій конкретних художніх образів). Основу роботи М. Харст становлять, таким чином, праці П. Ковні (Coveneu, «Образ дитинства», 1967 — розгляд дитини як літературної константи англійської поезії, починаючи з Блейка та Вордсворта), Р. Паттісона (Pattison, «Постать дитини в англійській літературі», 1978 — вивчення релігійних аспектів образу-символу англійської дитини), Р. Куна (Kuhn, «Руйнування раю: дитина в західній літературі», 1982 — пошуки літературних доказів амбівалентності дитячої природи), Р. Н. Ко (Coe, «Коли трави були вищими», 1984 — поетичний огляд художнього втілення дитинства, заснований переважно на традиціях англійської, австралійської, європейських літератур та частково —

літератури США), Л. Ріку (Rico, «Щоденна магія: мова дитини в канадській літературі», 1987 — перша спроба аналізу лінгвістичного аспекту літературного дитинства) та Х. Скаддера (Scudder, «Дитинство в літературі і мистецтві», 1895 — вибіркового аналізу давньогрецьких, давньоримських, іудейських, ранньохристиянських, середньовічних репрезентацій дитячих образів) (Hurst, 1990, p. 3).

Неважко помітити, що серед названих науковцем робіт лише статті фокусуються на проблемі саме американського; така англоцентричність буде зруйнована у другій половині 1990-х років стрімкою систематизацією Сполученими Штатами знань про літературні портрети дітей.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття в англомовній критиці з'явився ряд робіт історико-літературного характеру, орієнтованих на відображення етапів становлення теми дитинства у літературі США. Монографії К. Санчез-Епплер (Sanchez-Eppler, 2005), С. Ханімен (Honeyman, 2005) Дж. Мейсон (Mason, 2005) К. Левандер (Levander, 2006), Р. Бернштайн (Bernstein, 2011) та інших засвідчують початок нової хвилі інтересу літературознавців до окресленої проблематики.

У вітчизняній науці спостерігаємо недостатню розробленість теми. Дані Львівського Міжнародного симпозіуму «Візуалізація образу дитини в літературі» (*Іноземна Філологія*, 2007) увиразнюють інтерес науковців переважно до сучасного етапу розвитку концепту «дитина» у США, дослідження ж «вікторіанського дитинства» зазвичай обмежені матеріалами літератури Великобританії (наприклад, Скуратовська 1984; 1991).

Постановка проблеми. Значущість концепту дитини для культури і літератури США з одного боку, а з іншого — відсутність вітчизня-

них досліджень з проблематики стимулюють звернення до англомовної критики. Багато-векторність останньої, своєю чергою, створює потребу у систематизації підходів до аналізу художніх образів дітей / дитинства з метою виявлення перспективних напрямів подальших досліджень.

Від образу до концепту: культурологічний підхід. У передмові до збірки статей «Американська дитина» К. Левандер та К. Дж. Сінглі виокремлюють два основні вектори наукових пошуків: вивчення образу дитини / дитинства як філософського конструкту з метою отримання знань про суспільний менталітет (Л. Берлант, Р. Кокс, Л. Едельман, Дж. Кінкейд, М. Мун, Дж. Роуз, К. Стідмен) та виявлення впливу закарбованих художньою реальністю уявлень про дитину на маленьких читачів (Г. Ейвері, К. Келверт, Х. Кеннінгем, Дж. Райнер та ін.) (Levander & Singley, 2003, p. 3-4). Якщо другий напрям, з відчутним психолого-педагогічним забарвленням, обмежує сферу дослідного матеріалу переважно зразками дитинно-орієнтованих творів, то перший, абсорбуючи усі варіанти літературних репрезентацій дітей, виходить на обрії практично необмеженої міждисциплінарності.

Виразником першого підходу постає позиція самої К. Левандер, представлена у статті “Let Her White Progeny Offset Her Dark One...” (Levander, 2004) та розгорнута двома роками пізніше монографією «Колиска свободи» (Levander, 2006). Трактуючи, слідом за Дж. Флігельманом, Р. Кастроново та Р. Такакі образ дитини як потужний засіб національної риторики, К. Левандер наголошує його здатність «встановлювати логіку расової відмінності, котра закріплювала поняття рабства за темношкірими особами, а свободи — за білими в процесі розбудови держави» (Levander, 2004, p. 224). Таке положення науковець ілюструє доказами на користь того, що відстоювання ідеалів свободи представниками обох етнічних угруповань було вкорінене у відомому постулаті Р. Емерсона про комбінаторну природу дитини (“A child blends in his face the faces of both parents” (Цит. за: Levander, 2004, p. 225)). Оскільки, згідно з домінантними на той час уявленнями, характеристики раси визначають успішність державного розвитку, а принципи демократії є прерогативою «людей зі стрункою статурою, блакитними очима та квітучим виглядом» (Цит. за: Levander, 2004, p. 225), відповідність білих мешканців Нового світу цим ідеалам англосаксонської зовнішності не лише свідчила на користь «дитинного» становища колоній відносно Великобританії — батька, але і була доказом несправедливого позбавлення цієї дитини свободи через біологічно успадковану незалежну вдачу. Звертаючи увагу на високу частотність

використання термінології родинних стосунків у політичному та культурному дискурсі США (*The American Child*, 2003, p. 4), К. Левандер пригадує випадок висвітлення Конгресом 1775 року проблеми конфронтації монархії та колоній у вигляді історії нещасливої дитини, котра тричі звертається до батька з проханням позбавити її тягаря, та зрештою бунтує, неспроможна подолати генетично зумовлений потяг до волі (Levander, 2004, p. 228–229).

Іншим аспектом «спадкової демократичності» є швидка трансформація «дитини» у батька в межах внутрішньонаціональної расової ієрархії. Висвітленню негативних наслідків «батькової» тиранії сприяє запропонований Т. Джефферсоном образ білої дитини — імітатора поведінки батьків і потенційної загрози державному поступу. «Перетворюючи маля на деспота, такий підхід підриває расовий авторитет нації, і тому може мати катастрофічні наслідки» (Цит. за: Levander, 2004, p. 230).

Одночасно, як підкреслює К. Левандер, компонент «беззахисності», «безпорадності» концепту «дитина» забезпечував експлуатацію образу і афро-американськими активістами визвольного руху з метою унаочнення неправомірності відриву темношкірого «немовляти» від «материнських грудей» рідного континенту. Факт паралельного маніпулювання образом представниками домінантною і залежною рас дає змогу визначити роль дитини як вирішальну в процесі розбудови расової ідентичності на основі расової константи. Ця підтримувана аболіціоністським дискурсом константність продовжувалася, через централізацію дитячого образу, і лінією «історій невольничих кораблів» (“slave-ship stories”), зовнішній імпульс яких має яскраво виражене антирабовласницьке звучання, а внутрішній приховує мотив традиційного альянсу білого і національного (зокрема, відсутність помітних змін у характеристиках темношкірих дітей після отримання ними свободи — “*The Recaptured Negro*”, 1821; “*The Life and Adventures of Olaudah Equiano*”, 1789). К. Левандер доводить, що заперечення рабства творцями «Історій...» базується на принциповому застереженні: можливість легкої трансформації кольору дитячої шкіри (акт кіднепінгу і перефарбування дитини з метою її подальшого продажу) висвітлювала загрозу національній ідентичності США з боку рабовласницької системи через байдужість останньої до генетико-зумовленої расової диференціації (Levander, 2004, pp. 236-237). Візуалізована в образі трьох маленьких білих рабів, дбайливо огорнутих американським прапором (листівка під назвою «Наш захист. Роза, Чарлі, Ребекка. Діти-раби з Нового Орлеану» — Levander, 2004, p. 222), критика рабовласництва робила свій внесок

у процес абсолютизації концепту дитини, перетворюючи його фактично на стрижень національної свідомості.

Постулати К. Левандер будуть пізніше використані культурологом і літературознавцем Р. Бернштайн (Bernstein, 2011) у монографії «*Расова невинність*» з метою доведення расової зумовленості концепту «дитяча невинність» — прерогативи винятково білого населення США протягом, щонайменше, першої половини XIX століття. Ґрунтуючись на ідеї тісного зв'язку дитинства з матеріальною культурою та перформансом, Р. Бернштайн, через аналіз класичного художнього матеріалу — творів Г. Бічер-Стоу, Дж. Харріса та інших, — відстежує водночас і шляхи «виключення» афро-американських дітей з канону невинності, і засоби дитячої протидії зовнішнім впливам (Bernstein, 2011).

Тлумачення дитячого образу культурологами є, безумовно, лише одним із багатьох способів його дослідження. У вже цитованій праці М. Харст акценти зміщуються в сферу мовлення персонажу — джерело знань і про сам образ, і про його творця. Позиціонує дитяче мовлення як важливий елемент художнього нарративу, котрий формується за аналогічними принципами із мовленням реальних дітей, дослідниця вивчає мовленнєві характеристики широкого спектру літературних «нащадків» Н. Готорна, М. Твена, Дж. Селінджера, Г. Рота, С. Кінга, Т. Моррісона та ін. Так, аналіз оповідання Н. Готорна «*Снігуронька*» дає змогу М. Харст, через зіставлення особливостей вимови маленького Піона та дворічного сина письменника Джуліана, дійти висновку не лише про нарощування Н. Готорном реалістичності у зображенні дітей, порівняно з першими роботами, але і про художнє новаторство митця, оскільки занотована ним специфіка дитячого мовлення (заміна бокового і заальвеолярного сонантів /l/ та /r/ дифтонгом /y/ або губно-губним сонантом /w/, як у слові “little” → “ittle” / “wittle”) отримує офіційну фіксацію тільки 1968 року (Hurst, 1990, p. 11). Попри окремі зауваження на адресу М. Харст у неправомірності використання однакових підходів до реального та уявного дискурсів (Smith, 1991, pp. 778–779), саме ці пошуки реалістичності сприяють визначенню функціональності мовлення дитини у тексті. Такі природні ознаки образу, як домінування інтерогативного та евристичного за відсутності некоммуникативного аспектів мовлення забезпечують чіткіше окреслення проблематики твору, і здатні зробити образ дитини текстоцентричним (Hurst, 1990, pp. 60–61).

Романтичний міф про дитинство у фокусі сучасної критики. Підсумком майже десятирічної дискусії щодо стабільності навантаження концепту «дитяча», розробленого культурою

романтизму, стала збірка статей «*Література та дитина: тяглість романтичних переконань, постмодерні дискусії*» (*Literature and the Child*, 1999). Серед причин, котрі сприяли редагуванню уявлень про дитину, Дж. Х. Мак-Гавраном виокремлено такі:

під впливом постструктуралістських, феміністичних та гендерних студій, постколоніальної теорії і теорії марксизму тощо, міф про невинність дитинства було «реконструйовано та деісторизовано як надмірно сентиментальну (...), але соціально корисну ідеологічну маніфестацію, розроблену у Західній Європі наприкінці XVIII століття з метою підтримки буржуазної патріархальної сім'ї (*Literature and the Child*, 1999, p. 12)»;

– дестабілізація американської родини, спричинена швидкими демографічними і технологічними процесами, викликає дебати стосовно своєчасності звернення до міфології дитинства (*Literature and the Child*, 1999).

Перегляд романтичного міфу, ініційований на початку 1990-х років працями Х. Каннінггема (Cunningham, 1992), А. Меллор (Mellor, 1993), А. Річардсона (Richardson, 1994), М. Маєрз (Mayers, *Literature and the Child*, 1999, pp. 44–84), стосувався, зокрема, проблеми періоду оформлення концепту. У статтях А. Річардсона «Романтизм і кінець дитинства» та М. Маєрз «Читаючи діти й гомеопатичний романтизм» піддається сумніву ідея оригінальності і загальної розповсюдженості концепції дитинства у XIX столітті. Дискутуючи з приводу походження міфу, А. Річардсон, подібно до Х. Каннінггема, підкреслює відсутність новаторства Вордсвордта та Колріджа у розкритті дитячого образу, визнаючи роль митців лише як популяризаторів дитинної ідеології серед представників вищого і середнього класів (*Literature and the Child*, 1999, p. 25). Одночасно, попри обмежувачий вплив конструкту на дитину XXI століття, науковець пророкує загрозливі наслідки для майбутнього у випадку руйнування міфу, непередбачуваність процесів, здатних наблизити сучасних дітей до становища їх незаможних однолітків доби розквіту у культурі США романтичних тенденцій (*Literature and the Child*, 1999, p. 27).

За контрастом до А. Річардсона, котрий визначає період створення образу «ідеальної дитини» XVII–XVIII століттями (Vaughan, Earle та ін.), М. Маєрз «сентиментальне дитинство» видається більш пізнім продуктом «маскулінного академічного літературознавства», котрий потребує ретельної перевірки. В цьому аспекті, зауважує Дж. Х. Мак-Гавран, дослідниця є послідовником позиції А. Меллор про зумовленість дитячих образів гендерно-забарвленими варіантами романтизму — маскулінного, з його

трансцендентною, ірраціональною самістю, та фемінного, розвиненого в процесі боротьби за власні права (*Literature and the Child*, 1999, p. 14).

Романтичні виміри дитинства сучасного досліджуються, зокрема, Д. Петзолдом (D. Petzold) та Р. Флінном (R. Flynn) (*Literature and the Child*, 1999). Акцентуючи значення для дитинно-орієнтованого дискурсу понять «іронія», «уява» та «гра», Д. Петзолд випробовує зразки жанру фентезі («*Нескінченна історія*» М. Енде, «*Останній єдиноріг*» П. Бідла тощо) на присутність в них ідеального симбіозу — дитячої невинності і контролюючої сили наратора-дорослого. Звернення автобіографічної поезії середини ХХ століття до дитячих образів Р. Флінн (“*Infant Sight*”) пояснює прагненням митців позбутися «емоційної стерильності та формального консерватизму нової критики» (*Literature and the Child*, 1999, p. 15).

2005 рік характеризується появою цілої низки досліджень літературних образів дитинства періоду ХІХ століття: роботи К. Санчез-Епплер (Sanchez-Eppler, 2005), С. Ханімен (Honeyman, 2005) Дж. Мейсон (Mason, 2005), А. Сорбі (Sorby, 2005) унаочнюють окремі вищезгадані аспекти трансформації романтичних уявлень.

Одним із завдань К. Санчез-Епплер, за словами самої авторки, стало з’ясування специфіки входження дітей і дитинства у культурний простір ХІХ століття та визначення наслідків цього процесу для молодого покоління (Sanchez-Eppler, 2005, p. xiv). Відтак, діти розглядаються в контексті єдності домінант «література — родина — держава» як об’єкти соціалізації, її рушійні сили, та як конкретні індивіди, обтяжені потребою виконання ряду соціальних ролей. Коло ж залученого для розгляду матеріалу вміщує не лише твори для та про дитину, але і чималу кількість художніх досягнень юних авторів — листи, щоденники, саморобні газети. Аналіз цих зразків дитячої творчості засвідчує невідповідність між дитиною-дискурсом, ретранслятором соціальних норм та окремою дитиною — адресатом нормативних приписів. Прагнення віднайти методологію, котра б дозволила висвітлити сутність взаємодії цих двох іпостасей дитячого стимулює звернення К. Санчез-Епплер до відомих (“*Our Nig*” / Н. Е. Wilson) та менш відомих творів ХІХ століття.

За контрастом до «*Залежних штатів...*» К. Санчез-Епплер, тема дитинства у книзі Дж. Мейсон «*Цивілізовані істоти: міські тварини, сентиментальна культура та американська література: 1850–1900*» є не центральним аспектом, а лише одним із багатьох об’єктів проєкції культурологічних уявлень про тварин. Розглядаючи дитячі образи творів С. Ворнер, Н. Готорна, Ч. Чеснатта та Г. Бічер-Стоу в кон-

тексті захоплення американських городян домашніми улюбленцями (утримання тварин — ознака добробуту), та глобального значення поняття “domestic” для культури США, Дж. Мейсон проголошує міцність тандему тваринного і дитинного універсумів, кожна зі сторін якого може бути одночасно об’єктом і суб’єктом протилежного впливу. Довготривале ототожнення маленьких дітей та звірят корелює з не менш довготривалим розумінням гуманізуючого ефекту від присутності домашніх тварин. Втім, попри відоме уявлення про дитинно-тваринний світ як досконалу форму цивілізаційного розвитку, більший ступінь «природності» тварини міг бути причиною її привілейованішого, порівняно з дітьми, становища, тому зняття з дитини тавра первородного гріха, початок її ідеалізації парадоксальним чином символізував редукування дистанції у ставленні до тварин і дітей (Mason, 2005).

Книгу С. Ханімен «*Невловиме дитинство...*» К. Левандер вважає спробою доведення неможливості адекватної побудови художньою літературою дитячого образу (Levander, 2007, p. 215) — «лінгвістично та наратологічно ізольованого» (Honeyman, 2005, p. 142), обмеженого стандартами дорослого світосприйняття. Проголосивши тезу, що сучасні уявлення про дитинство занурені в атмосферу ХІХ століття (діти — безпорадні особи, котрі потребують постійної турботи (Honeyman, 2005, p. 2)), дослідниця орієнтована на показ засобів відтворення текстом дитячої свідомості за умов розуміння авторами нереалістичності такого проєкту.

Поле інтересів С. Ханімен охоплює проблему продукування літературою «дитячих світів», появу в медіа просторі образу «супердитини», довгострокову маргіналізацію літературознавством США «дитячого питання» тощо. Така «розпорошеність» інтенцій спричиняє, як зауважує К. Левандер з приводу монографії колеги, недостатньо обґрунтований вибір творів для детального розгляду (Levander, 2007, p. 213), результатом чого стало позиціонування аналізу дитячої творчості в якості єдино прийняттого способу наближення до розуміння дитини (Honeyman, 2005, p. 142).

Ідею поезії як джерела інформації про національний характер дитинства висунуто книгою А. Сорбі «*Поети шкільної доби...*». Вивчаючи вплив “schoolroom poetry” (Sorby, 2005, p. xii) на формування ідентичності людини і нації, дослідниця, за посередництва біографій визначних осіб (E. Field, J. W. Riley, E. Dickenson) переконує у наявності зв’язку між рівнем інфантильності дорослого індивіда та роллю в його дитинстві творів на зразок «*Пісні про Гайавату*». У такому контексті яскраво проглядає дитинний бік особистості Е. Дікенсон не

лише через її співробітництво з дитячою періодикою (*“Youth Companion”*, *“St Nicholas”*), але і через її залежність від «батьківського» втручання Т. Б. Хіггінсона.

Всі чотири книги, котрі у власний спосіб репрезентують шляхи взаємодії концепту «дитина» та літературної творчості, є своєрідними ілюстраціями положення про необхідність включення категорії віку у низку традиційних — раси, соціального статусу, релігії та гендеру під час аналізу художнього твору. При цьому неважко помітити дотичність трьох з чотирьох монографій до проблематики дитячої літератури, що сигналізує про міцний зв'язок між двома окресленими К. Левандер напрямками дослідження образу дитини та про потребу врахування національної специфіки й механізмів дитинно-орієнтованої творчості при тлумаченні дитини як концепту.

Концепт дитини в літературі для дітей.

Попри варіативність тематичного спектру розвідок з питань американської літератури для дітей, основні тенденції підлягають систематизації. Не враховуючи проблем загальної теорії, що становлять окрему, специфічну і надто широку галузь, найпоширенішими є питання історії і хронологізації дитячої літератури США, гендерні аспекти, психолого-педагогічні фактори взаємодії дитини та художнього дискурсу, аналіз дитячих періодичних видань та їх впливу на становлення індивіда, література для дітей та потреби ринку тощо.

Аналіз історії американської дитячої літератури є одним із найпоширеніших векторів дослідження, оскільки не лише спеціалізовані, а і практично кожна розвідка в тій чи в іншій мірі торкається питання витоків дискурсу, стимульованого як внутрішніми (пуританська спадщина, аболіціоністські, феміністичні рухи), так і кроскультурними (доктрини Локка, Руссо тощо) факторами.

Типовим прикладом такого підходу є праця Г. Ейвері *«Споглядати дитину...»* (Avery, 1994), завдання якої полягають, по-перше, у визначенні основних етапів еволюції американської дитячої літератури, маркованих заміщенням релігійного догмату і дидактизму психологізацією тексту, визнанням за дитиною права на фантастику, і, по-друге, — в розмежуванні американського і британського дискурсів на основі поняття *“tale”*: реалістичні історії побутового змісту, що відображають інтеграцію дитини в систему господарської діяльності (США) та — світ фантазії і уяви, індикатор індивідуалізованості дитинства (Британія). Розгляд абеток часів колоніальної доби, видань недільної школи, казок Матінки Гуски межує у Г. Ейвері з обговоренням впливу соціальних явищ на стан дитячої літератури і художнього образу дитини. Попри

те, що широта охоплення матеріалу виключає можливість детального аналізу, у двох кульмінаційних главах науковець доводить відносність автономії американської дівчинки порівняно з британською (через наперед визначену перспективу шлюбу як єдиного способу реалізації) та вищий ступінь самостійності образу хлопчика, швидкий перехід від ангелоподібного ідеалу до «поганих дітей» М. Твена.

Дж. Грісволд у статті «Дитяча література в США» робить власну спробу хронологізації дитинно-орієнтованого літературного процесу, основними етапами якого постають: — період до 1800 року (англійські запозичення, релігійні наративи Дж. Коттона (J. Cotton) на зразок *«Духовного молока для бостонських малят»*, 1646, «ювенальна мартирологія» К. Мезера (C. Mather) тощо (Griswold, 2005, p. 861)); — початок становлення національної світської літератури для дітей 1800–1865; — «золота доба» 1865–1914; сучасний етап — після 1914 року (Griswold, 2005).

Культурологічні пошуки дослідників літератури для дітей зазвичай обертаються довкола співвідношення фактографічного матеріалу про життя маленьких американців з художньо нав'язаною дитині стратегією поведінки. Монографією А. С. Маклеод *«Американське дитинство...»* передбачено розгляд змін в американській концепції дитинства протягом 1800–1900 років. На основі одночасного звернення до жанру «родинної історії» та чисельних автобіографій, А. С. Маклеод корегує сформовані художньою літературою традиційні уявлення відносно специфіки соціалізування дівчат, доходячи висновку, що гендерні стереотипи поведінки не вкорінювались в менталітет дитини від народження, а були результатом ініціації у віці приблизно дванадцяти років (MacLeod, 1994).

Гендерно-марковану лінію культурологічного аналізу творів для дітей продовжує і Л. Валлоне книгою *«Навчання доброчинності: дівоча культура у XVIII та XIX століттях»*, орієнтованою на пошук образів «нетипової дівчинки», що досягла успіху у боротьбі проти «складних вимог правильного дівочтва» (Vallone, 1995, p. 5). Попри безперечний інформативний потенціал розвідки, Б. Раян, підкреслюючи справедливості розташування Джо Марч у ланцюгу протестних дівочих постатей, висловлює подив з приводу ігнорування критиком роману С. Ворнер *«Такий безмежний світ»*, а також закликає Л. Валлоне яскравіше висвітлювати особливості рецепції творів дівочою аудиторією XIX століття (Ryan, 1997, pp. 212–213).

Збірка статей *«Американська дитина: культурологічні дослідження»* (Levander & Singley, 2003), містить чотири розвідки, дотичних до проблематики дитячої літератури доби романтизму.

Л. Гінсберг розглядається посередницький вплив відносин «дитина — домашня тварина» на відтворення у дитинно-орієнтованому дискурсі моделі рабовласницьких зв'язків; три інші розвідки сфокусовані на розгляді ідеї концептуальної єдності «читання — гра».

К. Санчез-Епплер («Гра у класі») визнає гру культурним маркером дитячої ідентичності у XIX столітті. Шляхом поєднання документального і художнього (твори Л. Чайлд, Л. М. Олкотт, Х. Елгер) дискурсів, науковець досліджує значення гри у розбудові світогляду маленьких представників середнього і робітничого класів (Levander & Singley, 2003).

М. Доусон (M. Dawson) пропонується аналіз широкого спектру ігрових засобів та інструктивних текстів на зразок «*Домашні ігри для маленьких дівчат*», «*Домашня книга з питань спорту для хлопчиків*», що підтверджує розповсюдженість у XIX столітті двох гендерно-забарвлених моделей виховання (Levander & Singley, 2003, р. 6). Варто зауважити, що висновки К. Санчез-Епплер та М. Доусон не суперечать вищезгаданій позиції А. Маклеод про ідентичність стратегій виховання хлопчика і дівчинки до входження у підлітковий період, а лише інтенсифікують відмінність між реальним життям американської родини та ідеологічною програмою нації, закодованою художнім текстом. Принципова роль останнього у розбудові дівочої ідентичності розглянута К. Хагер (K. Hager) у статті «Бетсі та канон», де доведено зумовленість культури читання маленької реципієнтки літературними перевагами персонажів популярних творів.

Вплив концептів «гроші» та «їжа» на становлення ідентичності американця — один із аспектів аналізу дитячої періодики, запропонований Л. Б. Кохун (L. Cohoon) (Elbert & Drews, 2009). Вивчаючи особливості функціонування матеріальних факторів у житті персонажу моралізаторської історії, дослідниця наголошує, що їх фізіологічна сила здатна «посилити або змінити соціальні ієрархії» (Elbert & Drews, 2009, р. 135).

Всі вищезазначені складові літературознавчого процесу взаємопов'язані, всі занурені, з одного боку, в соціологічну площину (як приклад можна навести дослідження Х. Каннінгхема «*Діти і дитинство у західному суспільстві з 1500-х років*» (Cunningham, 2005), основною метою якого є доведення справедливості постулату про визначення реального стану дитинства його суспільною концепцією), а з іншого — реалізовані у вигляді інтерпретацій конкретних творів.

Висновки. Домінантне положення концепту «дитини» в ієрархії національної картини світу особливо увиразнюється в умовах американського соціуму не лише через популяризування

романтиками ідеалу «дитячості», але і завдяки національній абсолютизації образу, котрий являє собою симбіоз характеристик «Нового Адама» — дитини Бога; «маленького спадкоємця демократичних ідеалів» (англосаксонське населення США) та «беззахисного немовляти» (афро-американський вектор).

Сучасне тяжіння до переоцінки розробленого романтиками міфу «божественного маляти» пов'язане зі сталістю романтичних тенденцій, котрі й у постмодерну добу визначають характер розвитку літератури для і про дітей; період «американського ренесансу» у формуванні концепту «дитина» при цьому вважається ключовим.

Спроектований на дитячу літературу інтерес до картини світу дитини є засобом регулювання процесу становлення ідентичності реципієнта. Розкриття національно-маркованого концепту «дитина» потребує, як переконують дослідження американських літературознавців, звернення і до «альтернативного канону» — дитинно-орієнтованої художньої прози, окрім аналізу дотичних до дитячої проблематики творів відомих діячів американського ренесансу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Іноземна філологія (2007) : Укр. наук. збірник. 119 (2). Львів: ЛНУ імені Івана Франка.
- Скуратовская Л. И. (1992). Детская классика в литературном процессе Англии XIX–XX веков. Днепропетровск: Изд-во ДГУ. 175 с.
- Скуратовская Л. И. (1984). Основные жанры английской детской литературы конца XIX–начала XX вв: уч. пособие. Днепропетровск: ДГУ. 115 с.
- Aries, F. (1962). *Centuries of Childhood. A Social History of Family Life*. New York: Alfred A. Knopf.
- Avery, G. (1994). *Behold the Child: American Children and their Books 1621–1922*. — Baltimore: John Hopkins University Press.
- Bernstein, R. (2011). *Racial Innocence: Performing American Childhood from Slavery to Civil Rights*. — N.Y., London.
- Cunningham, H. (2005). *Children and Childhood in Western Society since 1500*. UK: Pearson Education Ltd.
- Cunningham, H. (1992). *The Children and the Poor: Representations of Childhood since the Seventeenth Century (Family, Sexuality, and Social Relations in Past Times)*. Cambridge, Mass.: Blackwell.
- Davis, T. (2007). *Formalism, Experience, and the Making of American Literature in the Nineteenth Century (1st ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elbert, M., Drews, M. (2009). *Culinary Aesthetics and Practices in Nineteenth-Century American Literature*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gravil R. (2000). *Romantic dialogues: Anglo-American Continuities, 1776–1862*. New York: Palgrave / St. Martin's Press.

- Griswold, J. (2005). Children's Literature in the USA: a Historical Overview. In P. Hunt (Ed.), *International Companion of Children's Literature* (pp. 860-870). London, New York: Routledge.
- Guillory, D. L. (1978). The Mystique of Childhood in American Literature. *Tulane Studies in English*, 23, 243-246.
- Honeyman, S. (2005). *Elusive Childhood: Impossible Representations in Modern Fiction*. Columbus: Ohio State University Press.
- Hurst, M. J. (1990). *The Voice of the Child in American Literature: Linguistic Approaches to Fictional Child Language*. Lexington: University Press of Kentucky.
- Kazin, A. (1964). A Procession of Children. *The American Scholar*, 33, 171-183.
- Levander, C. (2007). Book Reviews. *American Literature*, 79(1), 213-215.
- Levander, C. F. (2006). *Cradle of Liberty: Race, the Child, and National Belonging from Thomas Jefferson to W. E. B. Du Bois*. Durham, N. C.: Duke University Press.
- Levander, C. (2004). "Let Her White Progeny Offset Her Dark One": The Child and the Racial Politics of Nation Making. *American Literature*, 76 (2), 221-246.
- Levander, C. F., Singley, C. J. (Eds.). (2003). *The American Child: A Cultural Studies Reader*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- McGavran, J. H. (Ed.). (1999). *Literature and the Child: Romantic Continuities, Postmodern Contestations*. Iowa City: University of Iowa Press.
- MacLeod, A. S. (1994). *American Childhood: Essays on Schoolchildren's Literature of the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
- Mason, J. (2005). *Civilized Creatures: Urban Animals, Sentimental Culture, and American Literature, 1850-1900*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Mellor, A. K. (1993). *Romanticism and Gender*. Routledge: Chapman and Hall, Inc.
- Oggel, L. T. (1979). The Background of the Images of Childhood in American literature. *Western Humanities Review*, 33, 281-297.
- Richardson, A. (1994). *Literature, Education and Romanticism: Reading as Social Practice, 1780-1832*. UK: Cambridge University Press.
- Ryan, B. (1997). Book Reviews. *American Literature*, 69 (1), 212-213.
- Sanchez-Eppler, K. (2005). *Dependent States: The Child's Part in Nineteenth Century American Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Smith, D. L. (2002). Representative Emerson: Versions of American Identity. *Religion and American Culture*. Vol. 2, No. 2, 159-180.
- Smith, S. B. (1991). Book Review. *American Literature*, 63 (4), 778-779.
- Sorby, A. (2005). *Schoolroom Poets: Childhood, Performance, and the Place of American Poetry, 1865-1917*. Hanover, N. H.: University Press of New England.

- Trensky, A. (1973). The Bad Boy in Nineteenth-Century American Fiction. *Georgia Review*, 27, 505-509.
- Vallone, L. (1995). *Disciplines of Virtue: Girls' Culture in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*. New Haven: Yale University Press.

М. ВОЛОДАРСКАЯ
**КОНЦЕПТ РЕБЕНКА В ЛИТЕРАТУРЕ
 РОМАНТИЗМА США: СПЕЦИФИКА
 НАУЧНОЙ РЕЦЕПЦИИ**

Статья является попыткой систематизирования подходов к проблеме воплощения концепта «ребенок» в художественной литературе США. Рассмотрено два основных вектора научных поисков: исследование образа ребенка как философского конструкта с целью получения информации о национальном менталитете; выявление влияния художественных репрезентаций детей на маленького реципиента. В контексте первого подхода очерчены главные тенденции пересмотра романтической концепции ребенка / детства современной критикой. В контексте второго — акцентирована необходимость учета данных ориентированного на ребенка художественного дискурса при раскрытии национально-маркированного концепта «дитя».

Ключевые слова: концепт, образ ребенка, США, романтизм, литература для детей.

M. VOLODARSKA
**THE CONCEPT OF "CHILD" IN THE
 LITERATURE OF AMERICAN ROMANTICISM:
 PECULIARITIES OF ACADEMIC
 PERCEPTION**

The article is an attempt of systematizing approaches to the problem of the concept of "child" representation in American fiction. The two basic vectors of academic research are under consideration: investigating the child's image as a philosophical construct with the aim of getting information about national mentality; and identifying the influence of fictional images on young recipients. In the context of the first approach we outline the main tendencies of the revision of the romantic conception of "child" / "childhood" by modern literary criticism. In the context of the second we accentuate the necessity of taking into account child-oriented discourse data when analyzing the concept of "child".

Key words: concept; the image of the child; the USA; romanticism; children's literature.

M. VOLODARSKA
**CONCEPT OF "CHILD" IN LITERATURE
 OF AMERICAN ROMANTICISM:
 SPECIFICS OF ACADEMIC PERCEPTION**

The notion of "child" has always been a metaphorical symbol of American nation. Since the foundation of the first settlements the identity com-

ponent has become a part of the concept under study and keeps evolving, gaining special connotation in the period of Romanticism. However, despite the stable scientific interest both in the aesthetics of the 19th century American literature and in Victorian classics for children, it was only the second part of the 1990s when a number of papers by such scholars as M.J. Hurst, C.F. Levander, R. Bernstein, etc. manifested the beginning of a new era in American child's image investigation.

C. Levander and C.J. Singley (Levander & Singley, 2003) identify the two main research vectors: exploring the image of the child as a philosophical construct with the aim of getting information about national mentality and detecting the influence of fictional images on real young recipients. If the second vector with its distinct psycho-pedagogical connotation confines the sphere of research material mostly to the samples of child-oriented (or adapted) works, the first one, absorbing all variants of literary children's representations, reaches the horizons of almost unlimited interdisciplinarity.

The first approach can be illustrated by C. Levander's standpoint. Interpreting the child's image as a powerful tool of national rhetoric, the scientist emphasizes its ability to establish "a logic of racial difference that linked slavery to black bodies and liberty to white ones in order to found the nation (Levander, 2004, p. 224)". C. Levander uses the cultural metaphors of "an ideal freedom-loving Anglo-Saxon descendant" and "a poor homeless African son" to prove the fact of parallel image manipulation by the representatives of dominant and dependant races. Thus the role of the concept of

"child" can be defined as crucial in the process of constructing national identity on the racial basis.

At the beginning of the 21st century a set of factors such as destabilization of American nuclear family combined with the impact of feminist, gender, and postcolonial studies caused the review and reconstruction of romantic childhood mythology as too sentimental though socially useful ideological manifestation (Literature and the Child, 1999). The works by K. Sanchez-Eppler, J. Mason, S. Honeyman, A. Sorby demonstrate the peculiarities of this process, marking the necessity of considering the category of age along with the traditional categories of race and gender when analyzing a piece of fiction. One can notice the relation of three of the four books to the field of children's literature. It corresponds with C. Levander's requests of bearing in mind the mechanisms of child-oriented fiction when analyzing the child as a concept.

Despite the wide spectrum of studies in American children's literature the basic tendencies can be traced. Not mentioning general theoretical problems — a separate, specific and too broad area, — among the most common are the issues of history, gender aspects, psycho-pedagogical factors of the child-and-fiction interaction, media impact on a young recipient's upbringing, children's literature and the market demands, etc.

All the components of children's literature research process are interrelated, all are connected with sociology and realized in the form of definite works' interpretation.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2019

УДК 821.161.2-31Павленко:087.5:305

О. ГРИНЕВИЧ

ЖІНОЧА ІДЕНТИЧНІСТЬ В СУЧАСНІЙ ПІДЛІТКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІВЧАТ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ МАРИНИ ПАВЛЕНКО «РУСАЛОНЬКА ІЗ 7-В, АБО ПРОКЛЯТТЯ РОДУ КУЛАКІВСЬКИХ»)

Анотація: у статті розглянуто гендерну проблематику в контексті сучасної дитячої / підліткової літератури на матеріалі повісті Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських». Здійснено спробу аналізу протиставлення реального та фантастичного, «світу дорослих» та «дитячого світу» в тексті. Особлива увага звернута на те, як розкривається тема кохання / першої закоханості у художній картині дитячого / підліткового тексту сучасної української літератури.

Ключові слова: жіноча ідентичність, гендерна проблематика, тема кохання, фантастична казка, література для дівчат, література для дітей / підлітків.

DOI: 10.18372/2520-6818.39.13730

Вступ: сучасна українська дитяча / підліткова література перебуває у діалозі з літературою «дорослою», перебирає риси загалом постмодерної картини світу ХХІ століття. Серед важ-

ливих вже «не дитячих» тем сучасної української дитячої / підліткової літератури можемо виокремити такі, як: подолання власних комплексів («Не такий» С. Грідін), раннє дорослі-